

**Қазақстанның халық қаһарманы,
Ұлы Отан соғысының ержүрек
батыры, әйгілі партизан-жазушы
Қасым Қайсеновтың туғанына
100 жыл**

1918-2006

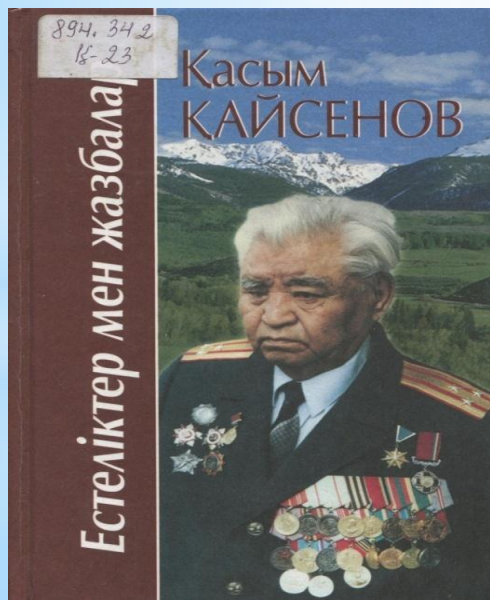
**«Қайсарлық пен қаһармандық,
Отанға деген сүйіспеншілік аса
қатыгез сұрапыл соғыста жеңіске
жол ашты»**

Н.Назарбаев

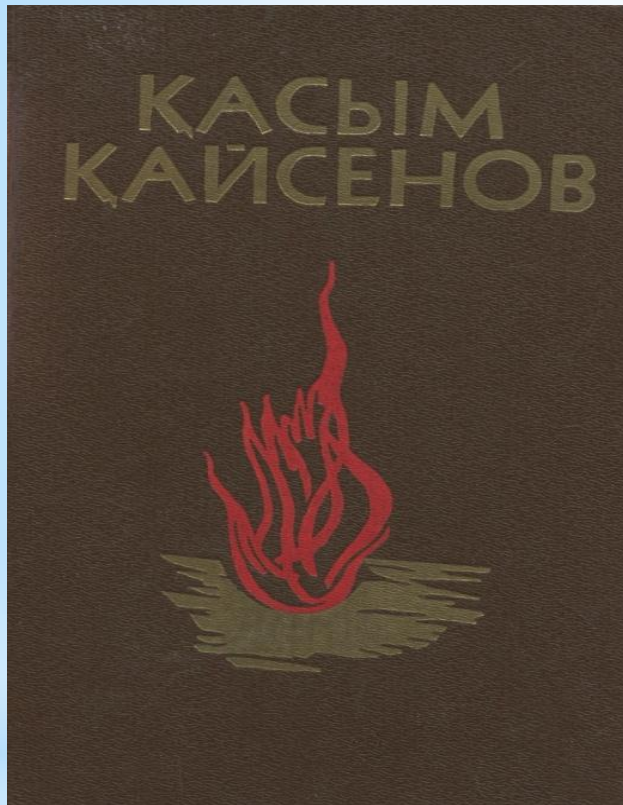
Қаһарман: Естелік, арнау-толғау, өлең-жырлар/ Құраст.: Ғ.Қабышұлы, К.Сегізбайұлы. - Алматы : Атамұра, 2007. - 296б.

Бұл кітапқа халқымыздың аты аңызға айналған **қаһарман** ұлы Қасым Қайсенов туралы туған-туыстары, замандастары, қаламдас інілері мен шәкірттерінің естеліктері, өлең-жырлары еніп отыр.

Қайсенов, Қасым. Естеліктер мен жазбалар / Қайсенов, Қасым. - Алматы: Атамұра, 2002. - 304б.

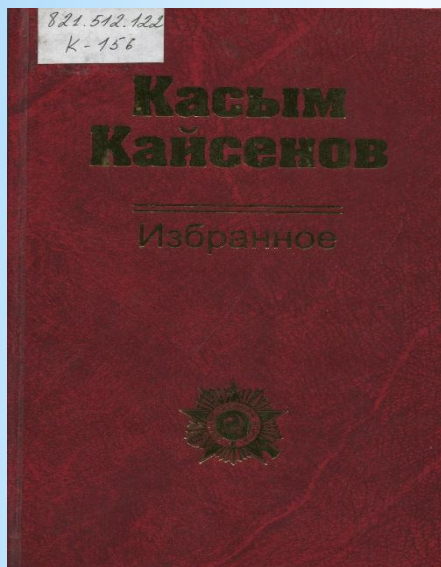
Кітапқа автордың соңғы жылдары жазылған көркем туындылары мен естеліктері топтастырылған.

Қайсенов Қасым. Таңдамалы: Повестер мен әңгімелер. – Алматы: “Жазушы”, 1987. - 528 бет.

Оқырман қауымға кеңінен танымал партизан жазушы Қасым Қайсеновтың творчествосының басты өзегі — халықтар достығы. Ұлы Отан соғысында совет халықтары мызғымас достықтың нәтижесінде фашист жөндеттерін жеңіп шығып, бас игізді деген ой Қайсенов шығармаларының әр жолынан байқалып тұрады.

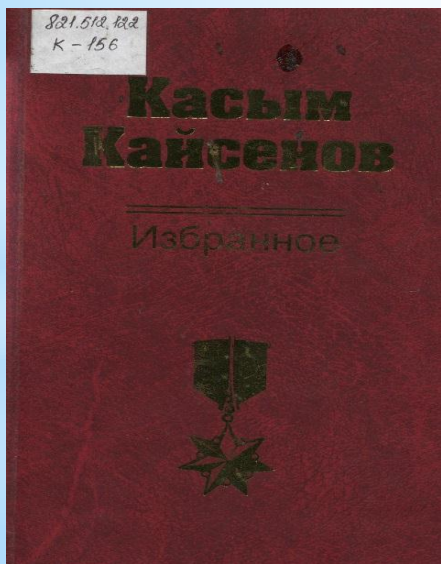
Автор бұл жинағына “Жау тылында”, “Жас партизандар”, “Жау тылындағы бала”, “Бейбіт күнгі кездесулер” атты таңдаулы шығармалары топтастырылды. Онда майдангер жазушы қарапайым совет адамдарының ерлік істерін нанымды да әсерлі баяндайды.

Кайсенов Касым. Избранное в 2-х томах. - Алматы: Изд. “Толагай”, 2008 г. Т.1.- 456 стр.

В 1 томе выходят давно любимившиеся повести “Страна моего детства”, “В тылу врага”, “Встречи после войны” и др.

Отличительная черта произведений, вошедших в сборник лучших повестей – достоверность и документальность, живое восприятие событий их участниками и очевидцами.

Кайсенов Касым. Избранное в 2-х томах.- Алматы: Изд. “Толагай”, 2008 г. Т.2.- 256 стр.

Во второй том вошли публицистические статьи и воспоминания о современниках известного писателя, “Халық Қаһарманы” Касыма Кайсенова. А также воспоминания о нем друзей, родных и близких.

Партизан соқпақтары. Алматы, «Жазушы», 1978.- 568 бет.

Кітапқа жазушының неміс фашистеріне қарсы күрескен қарапайым совет адамдарының ержүрек партизандарының ерлік әрекеттерін сипаттайтын ең тәуір шығармалары енгізілді.

Қ. Қайсенов шығармаларының ерекшелігі — Ұлы Отан соғысының суреттері, жау тылындағы партизандардың өжет кимылдары көзбен көріп, тікелей араласқан куәгердің атынан баяндалады.

Кайсенов Касым.

Партизанские тропы: Документальная повесть и рассказы / 3 изд. Пер. с каз.- Алма-Ата: Жазушы, 1985. - 360 с.

«Партизанские тропы» - сборник произведений писателя о партизанском движении на Украине. Сам автор, Касым Кайсенов, командовал отрядом народных мстителей в лесах Приднепровья, в Закарпатье. После войны Кайсенов пишет книги о боевых действиях партизан, о встречах после войны с бывшими участниками, об их судьбах.

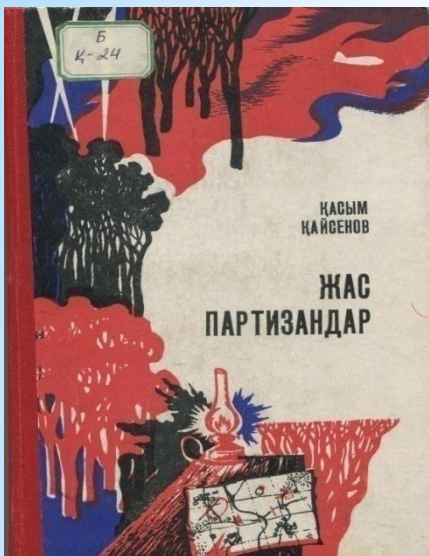
Қасым Қайсенов. Переяслав партизандары.- Қазақтың Мемлекеттік Керемет Әдебиет баспасы Алматы — 1956. – 117 б.

Автор бұл туындысын Ұлы Отан соғысы кезіндегі партизан құрамаларының даңқты басшылары С.А. Ковпак, А.Ф. Федоров, А.В. Тканко, Е.Д. Ломако, В.А. Бегма, И.А. Андреев және т.б. қарулас жолдастарына арнаған.

Қайсенов, Қасым. Илько Витряк. Алматы, Қазақтың мемлекеттік көркем әдебиет баспасы, 1955. – 91б.

Автор өзінің бұл еңбегін Ұлы Отан соғысының қиын-қыстау күндерінде жау тылында қар төсеніп, мұз жастанған партизандар: Жұмағали Саин, Әди Шарипов, Юсуп Наметов, Сатымбек Төлешев, Ғалым Омаров және Тоқтағали Жангельдиндерге арнайды.

Қайсенов,Қасым. Жас партизандар / Қайсенов,Қасым. - Алматы: Жалын, 1980. - 208б .

Бұл кітаптың авторы — Ұлы Отан соғысы жылдарында арнаулы тапсырмамен жау тылына жіберіліп, онда партизан топтары мен құрамаларын ұйымдастыруға белсене қатысқан.

Оқырмандарға ұсынылып отырған жинағында жазушы Совет партизандарының жау тылындағы ерлік істерін баяндайды. Кітапқа «Жау тылындағы бала» және «Жау тылында» атты белгілі шығармалары да енгізілген.

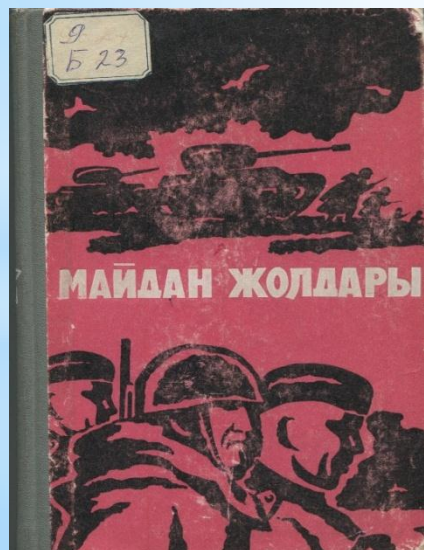
Жау тылында. „Жазушы" баспасы, Алматы - 1973.- 495 б.

Автор бұл еңбегін Ұлы Отан соғысының батырлары Талғат Бигельдинов пен Сағадат Нұрмағамбетовке, Бауыржан Момышұлы мен Рахымжан Қошқарбаевқа, қаһарман партизандар Әди Шәріпов пен Тоқтағали Жангельдинге, Сатымбек Төлешев пен Жүсіп Нәметовтерге арнаған.

Қасым Қайсенов. Днепрде. Алматы, Қазақтың мемлекеттік көркем әдебиет баспасы, 1963. – 83 б.

Қайсенов «Днепрде» атты кітабында Ұлы Отан соғысы кезінде Украина жеріндегі партизандық өмірін, жау тылында жүріп, өз басынан кешкен уақиғаларын, қиын-қыстау кездерін тамаша суреттейді.

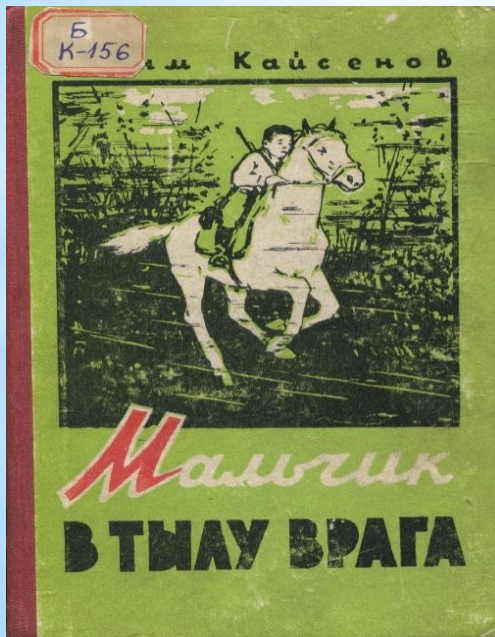
Майдан жолдары. (Жинақ). Алматы: “Қазақстан” баспасы, 1965. – 220 бет.

1941-1945 жылғы Ұлы Отан соғысы жеңісінің жиырма жылдығына арналған бұл жинаққа сұрапыл шайқастарда Отан үшін айқасқан қазақстандық қаһармандардың естеліктері, олар туралы журналистердің жазған очерктері және өлеңдер енгізілді.

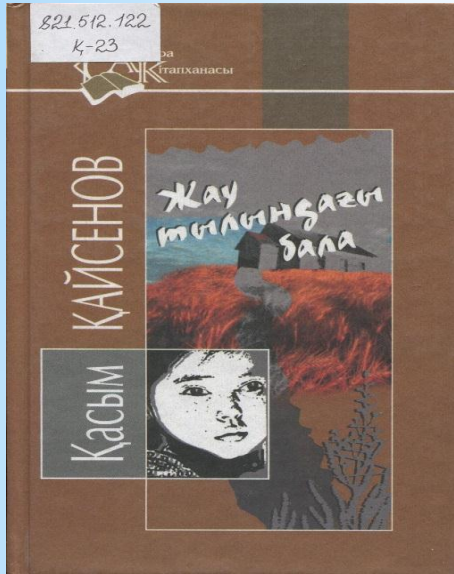
Қасым Қайсенов. Жау тылындағы бала. Алматы, Қазақтың мемлекеттік көркем әдебиет баспасы, 1960. – 133 б.

Партизан-жазушы бұл еңбегін Ұлы Отан соғысын бастарынан кешірген өзінің украиндық майдандас кішкентай партизан достары – Василий Яковенко, Илько Витряк, Жора Горовенко, Иван, Мария, Галя Гамандар мен Виктор Абраменколарға арнаған.

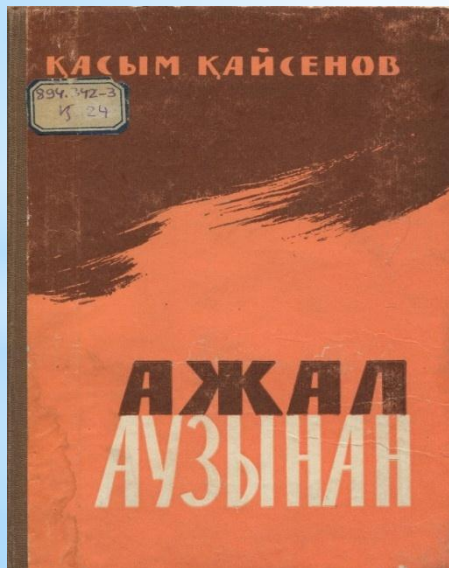
Кайсенов Касым. Мальчик в тылу врага. Алма-Ата, Казахское государственное издательство художественной литературы, 1961.- 112 стр.

Командир партизанского отряда, действовавшего в годы Отечественной войны на территории Украины, Касым Кайсенов пишет свои книги о боевых делах партизан в тылу фашистов. Это не художественное произведение, а воспоминания очевидца.

Қайсенов, Қасым. Жау тылындағы бала: Алматы : Атамұра, 2003. - 208 б.

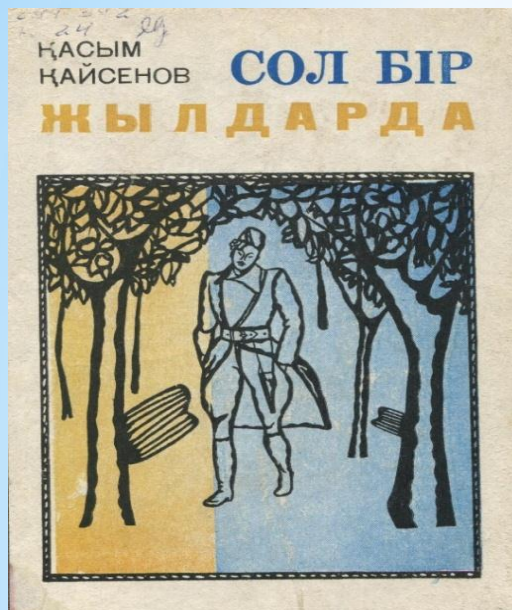
Көрнекті жазушы Қасым Қайсенов бұл кітабында Ұлы Отан соғысы кезінде жау тылындағы партизандардың басқыншыларға қарсы жасаған зор ерліктерін және өзінің ауылда өткен балалық шағын үлкен тебіреніспен суреттеп жазған.

Қайсенов, Қасым. Ажал аузынан. Алматы: Қазақтың мемлекеттік көркем әдебиет баспасы, 1959. – 125 б.

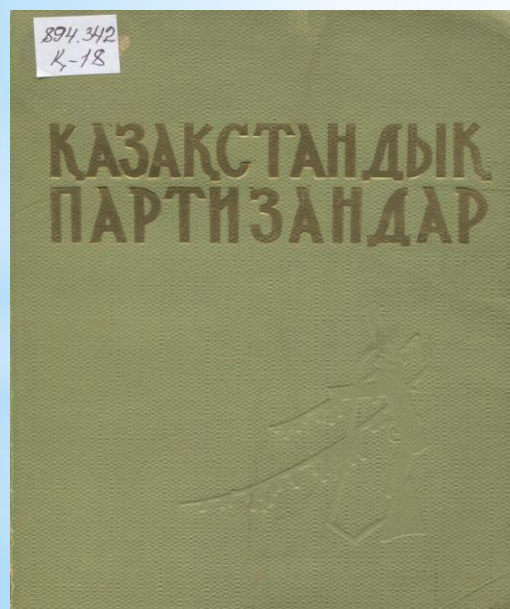
Қасым Қайсенов Ұлы Отан соғысының сұрапыл жылдарында жау тылында, Украина жерінде басқыншыларға қарсы құрылған астыртын ұйымның жұмысына қатысып, кейіннен партизандар қатарында болған. Сол бір қар төсеніп, мұз жастанған ауыр күндерде талай оқиғаларды басынан кешірген.

Бұл кітапта партизан жазушының қойын дәптеріне жазып жүрген естеліктері жарияланған.

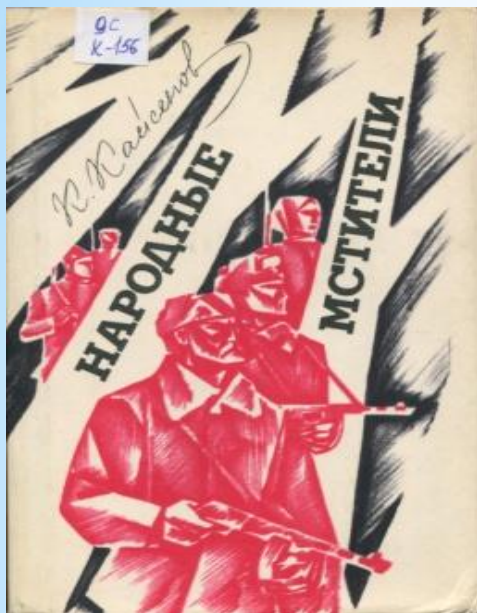
Қ. Қайсенов. Сол бір жылдарда. «Жазушы» баспасы, Алматы—1975.- 112 бет.

Жазушы Қ. Қайсеновтың «Сол бір жылдарда: атты кітабына «Балдай тәтті балалық шак,», «Майдан әңгімелері», «Өскен жерге оралу», «Кейбір әсерлер» деген шығармалары енгізілген. Алғашқысында қырқыншы жылдардағы ауыл өмірі суреттелсе, екінші шығармада жау тылындағы партизандардың ерлігі сөз болады. Кейінгі шығармаларында партизанның туған жерге қайтып оралған соң қандай қызмет атқарғаны, жауынгер достарымен қалай кездескені туралы айтылады.

Қазақстандық партизандар. Құрастырған Қ. Қайсенов. Алматы: Қазақтың мемлекеттік көркем әдебиет баспасы, 1960. – 307 б.

Совет партизандары жау тылында асқан тамаша ерліктер көрсетті. Аңызға айналған ержүрек қаһармандармен бірге Қазақстандық партизандар да тар жол тайғақ кешуден өтті. Аталған жинақта Ә. Шәріпов, Ж. Саин, Тоқтағали Жангельдин және .т.б. жайында жазылған.

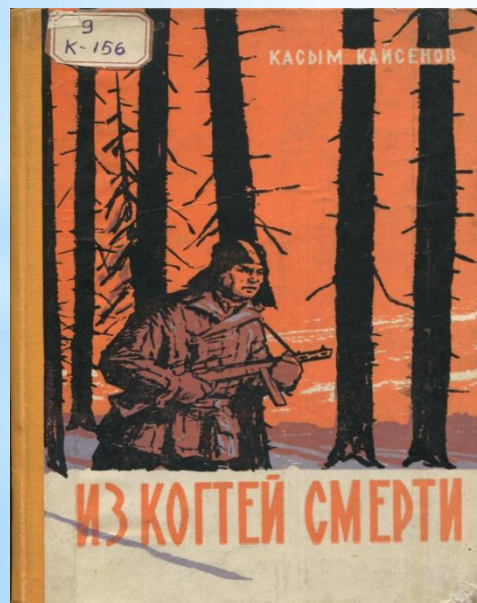
Кайсенов Касым. Народные мстители. Алма-Ата, «Жалын», 1978. - 364 с.

1941 год. Война. Казахский юноша Касым Кайсенов, ему было тогда 22 года, - со специальным заданием заброшен в тыл врага.

Командовал партизанским отрядом в Приднепровье, в Закарпатье.

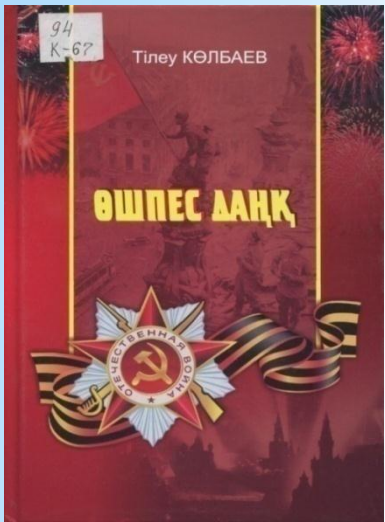
После войны Кайсенов пишет книги о боевых действиях партизан, свидетелем и участником которых был он сам и его друзья. «Юные партизаны», «Партизаны Переяслава», «Из когтей смерти», «Мальчик в тылу врага» - так называются книги Кайсенова.

«Народные мстители» - сборник лучших произведений писателя о партизанском движении на Украине.

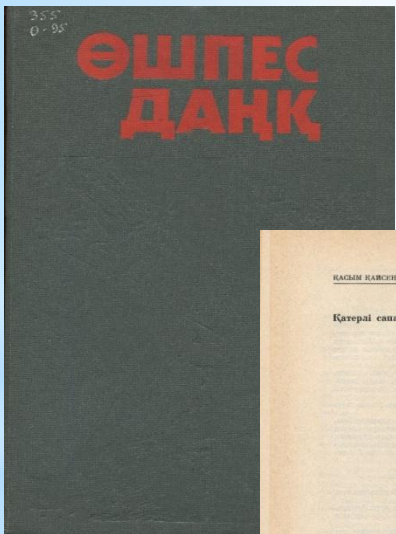
Кайсенов Касым. Из когтей смерти. Алма-Ата, Казахское государственное издательство художественной литературы, 1960. - 119 с.

В этой книге автор рассказывает о наиболее ярких эпизодах тяжелой партизанской войны и тем отдает дань восхищения и уважения мужеству своих друзей — украинских партизан.

Көлбаев,Тілеу. Өшпес даңқ: Қазақтың 100-ші және 101-ші атқыштар бригадалары / Көлбаев,Тілеу. - Алматы: Азия Арна, 2013. - 480б.

Тарих ғылымдарының докторы, профессор,Қазақстан Республикасы Гуманитарлық ғылымдар академиясының академигі Тілеу Көлбаевтың "Өшпес даңқ" кітабында Ұлы Отан соғысы кезінде Алматыда жасақталған 100-ші,Ақтөбеде жасақталған 101-ші қазақтың ұлттық атқыштар бригадаларының өмір-тіршілігі, Отан қорғауға қалай дайындалғаннан бастап,отты жылдар кезіндегі жорық жолдары мен жекелеген жауынгерлер ерлігі сөз етіледі. Кітапта 980 майдангердің қай жерде қаза тауып,қай жерде жерленгені және олардың туған-туысқандары жайлы мәлімет берілген.

Өшпес даңқ: Алматы : Жазушы, 1985. – 362 б.

Совет халқының Ұлы Отан соғысындағы ұлы Жеңісінің 40 жылдығына арналған әңгімелер, очерктер мен естеліктер.

Қаупынбайұлы,Төлен. Бауыржан батырға барғанда : Эсселер,очерктер, әңгімелер / Қаупынбайұлы,Төлен. - Алматы : "Тоғанай Т", 2000. – 218 б.

Жазушы бұл жинағында қазақ халқының ержүрек батырлары Б.Момышұлы, Т.Бигелдинов және атақты партизан Қ.Қайсеновтың Ұлы Отан соғысы кезінде көрсеткен ерліктерін баяндайды.

Әлімбаев М. Хас батыр Қасым Қайсенов.- Алматы: Қаз ССР «БІЛІМ» қоғамы, 1981.-40 бет.

Қ. Қайсенов соғыс басталғаннан 1944 жылға дейін украин партизандарының қатарында соғысты, үлкен отрядтардың командирі болады. Бірнеше үкімет наградаларының иесі, белгілі жазушы.

Автор Қ. Қайсеновтың өмірі мен жазушылық қызметін жатық тілмен баяндайды.

Қазақ жауынгері Ұлы Отан соғысы майданында: Тарихи-құжаттық зерттеу. - Алматы : Өнер, 2010. - 640 б.

Жинақта қазақстандықтардың Ұлы Отан соғысына қосқан үлесі жайында өзекті зерттеулер мен тарихи-құжаттық материалдар жинақталып, соғыс тарихының ақтаңдақтарына және соғыс жылдарындағы халықтың ауыр тұрмысына шынайы баға беріледі.

ҚАЙТПАС ҚАЙСАР ҚАЙСЕНОВ

Қазақстанның халық қақарманы, жазушы, партизан, полковник Қасым Қайсеновпен «Ақиқат» журналының бас редакторы, жазушы Ахат Жақсыбаевтың әңгімесі.

— Қасеке, Сіздің өміріміздің ең ауыр кезеңі — соғыс жылдары ғой. Сол қалай басталып еді. Мұнда да «жолым болды» дей азасыз ба?

— Соғыста өмір мен өлім ғана болады. Егер аман қалсаң жолың болғаны да.

— Сіздің оқағарыңыз бар екен. Қаза тапқандар, із-түзсіз жоғалғандар, белгісіз батырлар қаншама. Бәрі де иманды болсын. Менің әкем де майданнан оралмады...

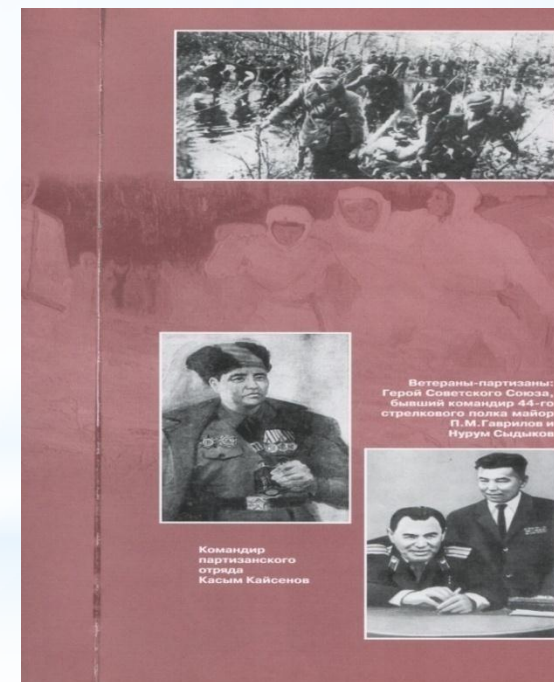
— Сонымен, не керек, фин соғысы басталып, мені де майданға жіберді. Бұл — 1939 жылдың қысы. Солдат ретінде қызыл жүк вагонға отырғызды ғой. Сол Маршнин, сол Баймағамбетовтерге кездесіп, солар алақандарына салып, аялап, қаншама қаражат беріп, соғысқа аттанарда мені шығарып салған еді. Менің алдағы қиын-қыстау жолым осыдан басталды.

— Әрі қарай айта беріңіз. Бірден жазу тылына түсіп, партизан болмаған шығарсыз. «Жолым болды» деген сөзіңізе тағы да дәлел естігім келеді.

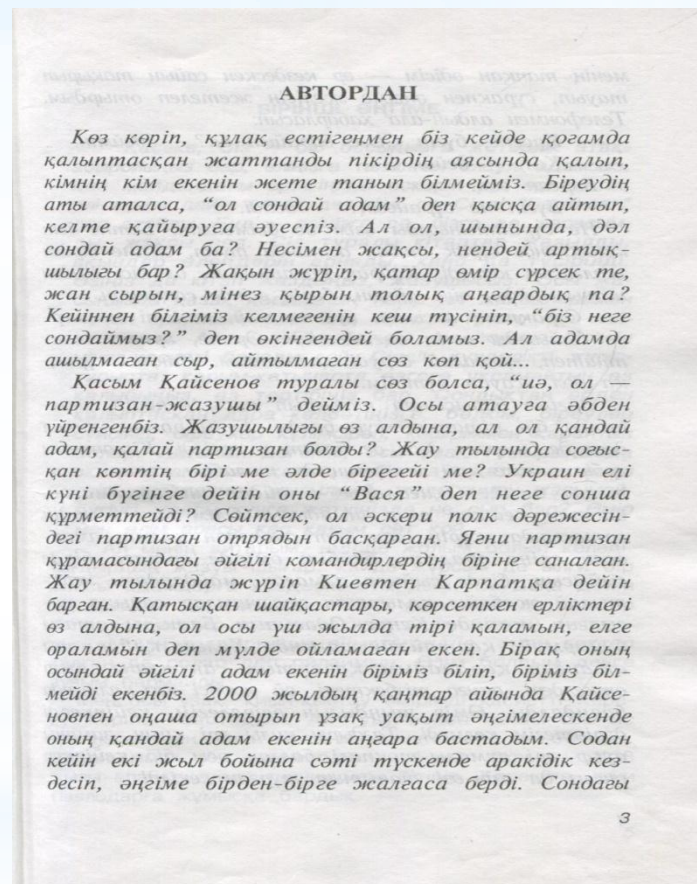
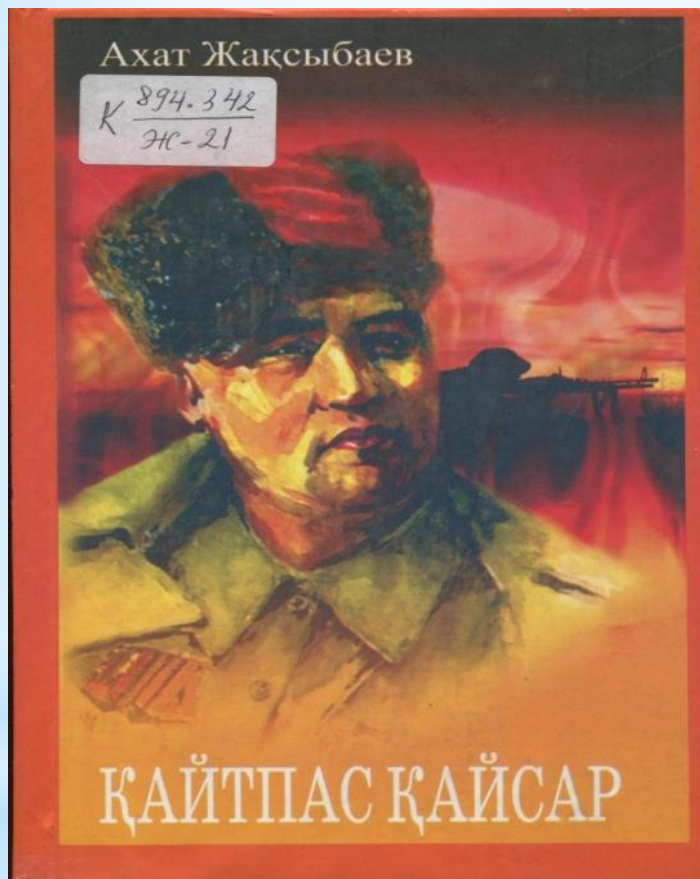
— Сен де қадалып қоймайды екенсің. Жарайды, айтайын.

— Бірақ, қысқартқырап... бір айтқанды қайталамай дегендей...

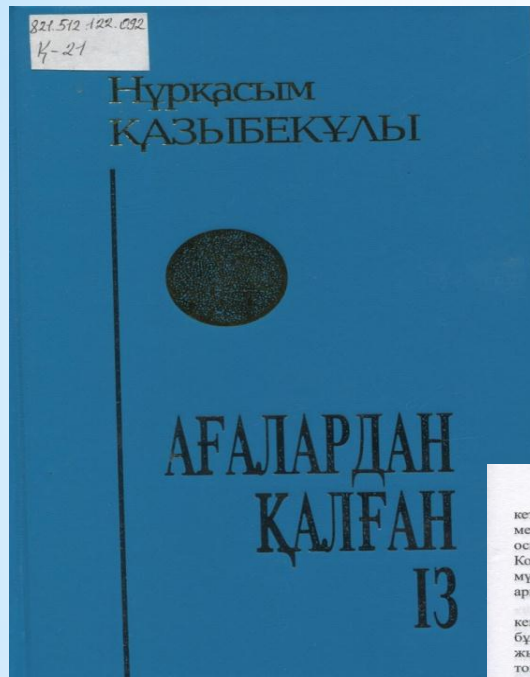
— Бұған да келістік. Мен ешқашан бір айтқанды қайталамаймын. Сөйтіп, соғыс басталып, біз кете бардық қой. Көңілімде терең із қалдырған бір адаммен осы жолы кездестім. Атақты Естай акын бар емес пе. Соның жалғыз қарындасының Өмірбаев Хамза деген жалғыз акын ұлы болған. Сен оны білмейсің. Егер сол Хамза тірі болса, қазір қазақ әдебиетінің төрінде отыратын акындардың бірі ретінде танылар еді. Сол екеуіміз бір вагонның бұрышында Мәскеуге дейін бірге болдық. Өзінің

Жақсыбаев А. Қайтпас Қайсар. Роман-эссе.-Астана: "Фолиант", 2002. - 304 б.

Қасым Қайсенов туралы естеліктер

кетуін өтініп едім, ол кісі тілегімді қайтарған жоқ. Сол қолжазба мен хат менде әлі сақтаулы. Әрине, айтайын дегенім бұл емес, осы арқылы сол кездегі Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің бірінші хатшысы, КПСС ОК Саяси Бюросының мүшесі, үш мәрте Социалистік Еңбек Ері Д.А.Қонаевтың Алаш арыстары туралы ниеті мен мүмкіндігін аңғарту еді.

Бүгінде сөз етіп отырған шығармалар да жұртшылыққа кеңінен мәлім болды. Ал есімізді қалғаны осыдан отыз жыл бұрынғы тағдыры. Өйтіп-бүйткенше ұлы ақынның 150 жылдық мерейтойы да келіп қалыпты. Басқадан шегінгенмен, тойдан шегінбейтін қазақтыз ғой. Осы дүбірдің тұсында ардақты Шәкәрім қажы өміріне қатысты бір үзік сырмен қоса сол үш аудармасын да «Жалын» оқырмандарына ұсынуды жөн көрдік.

ҚАСЫМ МЕН ҒАББАС

Басқа жұртты қайдам, менің өзім үшін Бауыржан Момышұлы, Мәлік Ғабдуллин, Қасым Қайсенов, Рақымжан Қошқарбаев дегендер аңыздың кейіпкерлері сияқты елестейтін. Ал оларды көзбен көріп, азды-көпті дәмдес-тұздас болсам деген ой үш ұйықтасам, түсіме кірген емес. Құдай сәтін салып еді, солардың ішінен атақты партизан Қасым Қайсеновпен жақын танысып, араласып қалғаным бар.

Әйелім Клара екеуміз де Лияз Есенберлиннің арқасында «Жазушы» баспасына жұмысқа тұра қалдық. Клара Ғаббас Қабышұлының әйелі Әсила екеуі корректорлар бюросында бірге жұмыс істеді. Марқұм өте кішіпейіл, біреулерге жанашырлық жасап жүретін, қайырымды адам еді. Бір күні Клараға:

— Сен Нұрқасымға айт, ана редакторлық пікірлерін тастай салмай, сол өңдеп, «Кітап жарыққа» деген газетке апарып беріп тұрсын, редакторы Асыл деген анай. Жақсы кісі. Аз да болса қаламақысы бар. Жүрген-тұрғандарына сенгісі тиіс, — депті.

Содан бастап Асыл апайдың тұрақты авторларының біріне айналдым. Сөйтіп анда-мұнда:

Ақ жарылып сырмды сарқам теріс
Ішімен өз ағамдай неменіп.

Генерал В. М. Шатиловтың «Знамя над Рейхстагом», журналист Н. Шатиловтың «Последние шаги к победе», жазушы М. Сбойчиковтың «Они брали Рейхстаг», ақын В. Е. Субботиннің «Как кончатся войны», ғалым Манаш Қозыбаевтың «Ұлы ерлік» атты кітаптарының талай-талай беттері өлмес ерлікке, Рақымжан Қошқарбаевтың азаматтық алыптығына арналған. Солардың бәрі де — ерге деген ел сүйіспеншілігінің мөлдір тамшылары.

Бұлақтары, өзендері әлі алда болар.

* * *

Батыр атына Отанның түкпір-түкпірінен хаттар ағылып келіп жатады. Мектеп шәкірттерінен, пионерлер мен комсомол-жастардан, еңбек және соғыс ардагерлерінен...

Сондай хаттардың бірінде тамаша айтылған, дөп айтылған баға бар екен. Мен сол сөзбен батыр бауырым жайындағы очеркімді аяқтағым келеді.

«Өңіме атақта емес, адамзаттың бақытына қосқан үлесте ғой. Сен бірге, істеген ерлігіңнің адам баласы тарихынан орын алған мән-мәзмұнымен қымбаттысың». (І. Омаров).

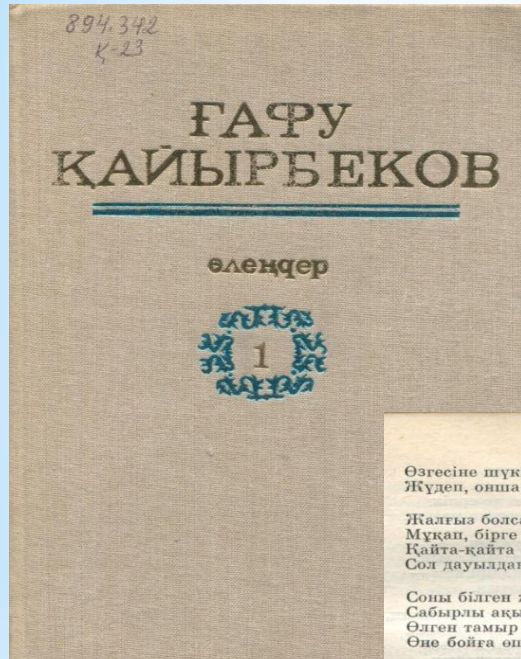
1984.

ХАС БАТЫР ҚАСЫМ ҚАЙСЕНОВ

— Қалай, қандай шақтарда
Шығалы екен қырғын батыр, төтен ер?!
— Намысына шапқанда,
Нарлық жүгін нәзік тайлақ көтерер.
(Диалогтардан).
Ердің ланы өзінен озық жүреді.

...Әскерде Василий Дудченко деген украин жігіті менімен бірге болды. Аға лейтенант. Соғысқа дейін астамак Академиясын бітірген. Білімдар. Ойшыл. Бауырмал. Сол Василий 1944 жылы еліне сұранып барып келді. Бас-аяғы бір аптада оралды. Өзі Киев облысының

Қасым Қайсенов туралы өлең-жырлар

Өзгесіне шүкірлік етер көп жұрт
Жүдеп, онша шаршамай жүреті өліп.

Жалғыз болса — қайыспас бөлің қалай?
Мұқап, бірге мұңдаспас елің қалай?
Қайта-қайта соққан соң жаны талып,
Сол дауыздан сорады, жеңілді Абай!

Соны білген және де көпті білген
Сабырлы ақыл, сезімнің өткірімен.
Өлген тамыр қайтадан қап қабылдап,
Өне бойға өшпейтін от жүгірген.

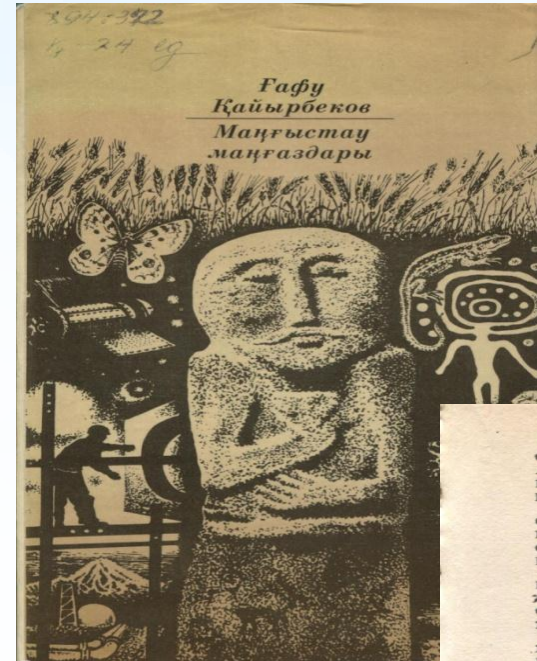
Қасиеті артық ағасыз — болат қорған,
Тұрғызбайтын күмбездей қалап қолдан.
Мерекесі жалпыға жетін, артып,
Қайғысы да халыққа сабақ болған.

Мен сол үшін ардақтап, ұғам бөлкім,
Сіздейлермен жасамақ ұлы халқым.
Адамдарды жоқтатпа маған тағдыр,
Өзі түгіл, шашылған сынығы алтын!

ҚАСЫМ ҚАЙСЕНОВ

Қырық жыл атыңды елге асырғалы
Ерлікті дәл жиярма жасыңдағы.
Білмеген біраз адам сұрап жатыр,
«Япырау, алыста ма Қасым әлі?»

Адамсың күнің алыс сен тозатын,
Тірліктің ұзақ мінер ақ боз атын.
Өмірде дәлелдедің кезі барын
Кісінің өз жасынан даңқы озатын.

Сіз сымдыңыз. Оқ тиді ойда-жоқта.
Асау басқа киізді тағдыр ноқта.
Маңдайдағы жайнаған жалғыз жүддыз
Қосылмастай құлады қайта тоқта.

Сіз сымдыңыз. Бәйтерек сынбас оңай,
Көшке дейін көкпенен бір жасамай!
Сыртқа шалпып сынығын, ішке жиян,
Бапты бір күмбездер тұрар солай!

Бала деген бар гой,—деп, жүре беріп,
Жоқ боп қалса, жығылып, түрегеліп.
Өзгесіне шүкірлік етер көп жұрт
Жүдеп, онша шаршамай жүреті өліп.

Жалғыз болса — қайыспас бөлің қалай?
Мұқап, бірге мұңдаспас елің қалай?
Қайта-қайта соққан соң жаны талып,
Сол дауыздан сорады, жеңілді Абай!

Соны білген және де көпті білген
Сабырлы ақыл, сезімнің өткірімен.
Өлген тамыр қайтадан қап қабылдап,
Өне бойға өшпейтін от жүгірген.

Қасиеті артық ағасыз — болат қорған,
Тұрғызбайтын күмбездей қалап қолдан.
Мерекесі жалпыға жетін, артып,
Қайғысы да халыққа сабақ болған.

Мен сол үшін ардақтап, ұғам бөлкім,
Сіздейлермен жасамақ ұлы халқым.
Адамдарды жоқтатпа маған тағдыр,
Өзі түгіл, шашылған сынығы алтын!

ҚАСЫМ ҚАЙСЕНОВ

Қырық жыл атыңды елге асырғалы
Ерлікті дәл жиярма жасыңдағы.
Білмеген біраз адам сұрап жатыр,
«Япырау, алыста ма Қасым әлі?»

